# IONICĂ TĂUTU — TRADUCĂTOR AL „RUINELOR" LUI VOLNEY

DE

DAN MĂNUCĂ

De multă vreme se vorbește în istoria literaturii române despre traducerea celebrelor *Ruine* ale lui Volney, făcută de comisul Ionică Tăutu. Nimeni nu a cercetat însă pe larg această chestiune, piedica principală fiind necunoașterea operei presupusului traducător. Afirmațiile generale, întîlnite mai la tot pasul, sînt lipsite de o bază reală și sigură, colportînd ceea ce se știa prin tradiție.

Publicînd, în 1838, o poezie a lui Ionică Tăutu, Mihail Kogălniceanu o însoțea de următoarele rînduri: „mai avem încă de la el traducerea *Ruinelor* lui Volney și o culegere de sorți în stihuri pentru anul nou. Noi le vom împărtăși cititorilor noștri la vremea cuvenită."[1] Astăzi, cînd se cunosc mult mai multe lucruri despre Tăutu, ne putem permite să punem în discuție valabilitatea acestor afirmații. Cine parcurge cu atenție scrierile lui Ionică Tăutu este frapat de neconcordanța dintre *Epitaful* publicat de Kogălniceanu și restul operei sale poetice. O cît de sumară comparație între acest *Epitaf* și poeziile cunoscute pînă acum ale lui Tăutu pune în evidență o serie întreagă de trăsături deosebite, ce ridică un serios semn de întrebare asupra paternității — chestiune asupra căreia vom reveni cu alt prilej. Poate fi pusă la îndoială prin urmare și afirmația că Tăutu l-a tradus pe Volney, deoarece, pînă în momentul de față, nimic nu ne îndreptățește să susținem că Mihail Kogălniceanu ar fi avut sub ochi scrierile lui Tăutu, nici chiar faptul că Alecu Russo, care-l prezintă pe larg pentru prima oară, îi era prieten și-și publică aprecierile în „Steaua Dunării", ziarul lui Kogălniceanu. Cel mult, se poate presupune că manuscrisele comisului circulau în mediul prepașoptist și pașoptist, unde erau

[1]. „Alăuta românească", nr. 5, din 1 sept. 1838, p. 54. Kogălniceanu repetă afirmația și mai tîrziu (cf. N. Cartojan, *Kogălniceanu și Societatea de arheologie și istorie veche a Nordului*, în „Drum drept", X, nr. 3, din 12 febr. 1915, p. 37).

BDD-A1501 © 1972 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:23:27 UTC)

cunoscute și apreciate. În acest sens, nu sinceritatea lui Kogălniceanu trebuie pusă la îndoială, ci autenticitatea surselor din care a luat informația. Pînă la noi știri și completări documentare, nu pot fi deci luate *ad litteram* cele susținute de el. În schimb, mai ales că circulau numeroase traduceri ale *Ruinelor*, rămîne valabilă deducția că, în epocă, se știa vag, despre una din ele, că s-ar datora lui Ionică Tăutu. Din cele spuse pînă acum, ar reieși că investigarea problemei în discuție trebuie să plece de la o *tabula rasa*, pentru a scrie pe ea argumente care să sprijine afirmația din titlu.

Prima întrebare care se pune este următoarea : a cunoscut sau nu Tăutu opera lui Volney ? Răspunsul nu poate fi decît afirmativ. Cel puțin așa reiese din scrisoarea adresată de comis Luizei de Mourouzi, căreia îi trimite în dar însuși *Les ruines*.[2] Nu este vorba de un simplu cadou ocazional ; trimițîndu-i tinerei, și îndemnînd-o astfel să citească, o anume carte, călduros recomandată, Tăutu face dovada unui gest premeditat, al cărui scop reiese din chiar cuprinsul scrisorii. Trimițătorul îl aprecia în chip deosebit pe Volney, considerat unul din gînditorii care au stabilit principiile „păcii" și „fericirii" oamenilor. Din această pricină, caracterizările sînt, cele mai multe, de natură preponderent ideologică și mai puțin sentimentală : „amant solitaire de la liberté", „ami de la vérité". Nu poate fi vorba de aprecieri de circumstanță. Faptele contrazic o asemenea interpretare, dovedind că, față de Volney, Tăutu nutrea o simpatie deosebită. Fără a fi sprijinit de documentația necesară, D. Popovici afirmă, pe bună dreptate totuși, că Ionică Tăutu „est un admirateur de Volney, qu'il imite dans certaines de ses oeuvres." [3]

Cercetînd manuscrisele, am descoperit că Tăutu nu cunoștea numai *Ruinele*, ci și alte opere ale scriitorului francez. Am putut astfel stabili că, în tratatul său *Zidire politicii întemeiată pe firea omului*, a cărui redactare a început-o la 1 octombrie 1827, el folosește substanțial o altă scriere a lui Volney — *Catéchisme du citoyen français*, care, apărută în 1793, și-a schimbat ulterior titlul, fiind cunoscută mai ales ca *Loi naturelle ou principes phisiques de la morale*. De aici a împrumutat Tăutu, între altele, ideea caracterului constant și general al legilor :

C'est une loi de la nature que le soleil eclaire successivement la surface du globe terrestre ; que sa présence y excite la lumière et la chaleur ; que la chaleur, agissant sur l'eau, forme des vapeurs ; que ces vapeurs élévées en nuages dans les régions de l'air, s'y résolvent en pluies ou en

Și acest fel este o pravilă a firii ca soarele să lumineză fața globului, să versă asupra lui lumina și căldura ; ca căldura, lucrînd asupra apei, să facă aburi ; ca acești aburi, rădicați sus în cer, să să prifacă în ploaie sau în zăpadă, care să înnoiască

[2]. cf. Dan Mănucă, *Ionică Tăutu — pagini inedite, în* „Revista de istorie și teorie literară", t. XV, 1966, nr. 1, p. 144.

[3]. D. Popovici, *La littérature roumaine à l'Epoque des Lumières*, Sibiu, 1945, p. 416.

BDD-A1501 © 1972 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:23:27 UTC)

neiges qui renouvellent sans cesse les eaux des sources et des fleuves etc.[4]

apele izvoarîlor și a rîurilor etc.[5]

Scrisoarca citată a lui Tăutu ridică o altă întrebare : nu cumva Tăutu a trimis *Ruinele* fără ca el însuși să le fi citit? Se putea întîmpla ca informații despre concepțiile lui Volney să fi avut din orice sursă, așa cum, pare-se, i s-a întîmplat în cazurile lui Newton, Leibnitz, Locke și Linné. O probă, fragilă desigur, în defavoarea unei atare opinii, o constituie tonul general al scrisorii : patetic, el mărturisește aderență deplină la gîndirea scriitorului francez. Mai rezistent este cel de al doilea argument : în însuși cuprinsul scrisorii, Tăutu citează o frază din Volney : „or, puisque tu même as dit que *ton bonheur se composera de l'idee d'avoir hâté le bonheur des hommes*, viens encore une fois travailler à ton ouvrage". Textul subliniat face parte din *Invocația* din fruntea *Ruinelor* : „O! ruines, je retournerai vers vous prendre des leçons! je me replacerai dans la paix de vos solitudes ; et là, éloigné du spectacle affligeant des passions, j'aimerai les hommes sur des souvenirs ; je m'occuperai de leur bonheur et le mien se composera de l'idée de l'avoir hâté."[6]

Este posibil totuși ca Tăutu să fi citit numai scurta invocație, nu și restul. Îndoiala este spulberată de un fapt care transformă definitiv în certitudine presupunerea că Tăutu a cunoscut și studiat îndeaproape eseul gînditorului francez. Dar, lucru mai important, avem a face și cu un argument serios în tentativa noastră de a-l dovedi pe Tăutu ca autor al traducerii intitulate *Sfărîmările sau procetire asupra revoluțiilor împărățiilor*.

Este vorba de un fragment, care, cu puține modificări, a trecut din *Ruine* în *Zidire politicii*, lucrarea deja amintită a lui Tăutu. „Dans l'ordre générale de l'univers, sans doute sa condition [de l'homme] est assujéttie à des inconvénients, sans doute son existence est dominéé par des puissances supérieures ; mais ces puissances ne sont ni les decrets d'un destin aveule, ni les caprices d'êtres fantastiques et bizarres ; ainsi que le monde dont fait partie, l'homme est régi par des lois naturelles, régulières dans leur cours, conséquentes dans leurs effets, immuables dans leur essence ; et ces lois, source commune des biens et des maux, ne son écrits dans les astres, ou cachées dans des codes mystérieux ; inhérentes à la nature des êtres terrestres, indentifiées à leur existence, en tout temps et à tout lieu, elles sont présentes à l'homme, elles agissent sur ses sens, elles avertissent son intéligence et portent à chaque action sa peine et sa récompense."[7]

Echivalentul acestor rînduri din *Sfărîmări* :

„În opștească rînduială a lumii, fără îndoială așăzare lui [a omului] este supusă la niște necuviinți, fără îndoială ființa lui este stăpînită de niște

4. Volney, *Oeuvres complètes, Paris*, 1838, p. 84.
5. Arhivele Statului Iași, Fond Documente, Pachet 126, doc. nr. 214, f. 6v.
6. Volney, *op. cit.*, p. 9.
7. Volney, *op. cit.*, p. 15

BDD-A1501 © 1972 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:23:27 UTC)

putinț mai înalte. Însă acesti putință nu sînt nici hotărîrile unui orb noroc, nici capriciile unor ființă părăsite și deșănțate. Ce omul, precum și lume din care el este o parte, să ocîrmuiește dc niște pravili firești regulate în cursul lor, nestrămutate în a lor estimc și care tîrăsc isprăvile după lucrări. Acesti pravili, izvor opștesc a binelui și a răului, nu sînt nicidecît scrisă în steli depărtate sau ascunsă în condici tainice, ce firești lipitc către natura ființților pămîntești. Aceleaș pururc în ființa lor în toată vreme și în tot locul să înfățoșază omului; eli lucrează asupra simțirilor lui, îi înștiințazi înțălegire și fiiștecăria fapte bune îi aduc buna sau răua răsplătiri."[8]

Opinii indentice se întîlnesc și în tratatul amintit al lui Tăutu: „Negreșit, pravilile firii nu sînt, nici vor fi cu amănuntul știute decît numai de a lor legiuitor! Negreșit codicul lor nu este deschis decît numai înainte lui! Cu toate aceste, omul, precît îi este dat a pricepe, precît au putut străbate păn acum, au luat sama: 1-i că pravilile firii au haractiruri potrivite cu a lor înălțime, căci ele sînt vecinice și opștești în toată vreme și în tot locul; totdeauna acelaș și neprifăcute; nedizlipite de ființa lucrurilor și neapărat trebuitoare lor pentru a fi."[9]

O sumară concluzie a celor discutate pînă acum este obligată să rețină, ca fapte incontestabile, că Tăutu a cunoscut scrierile lui Volney, pe care le prețuia în chip deosebit, atît pentru ideologia luministă pe care o vehiculau, cît și pentru patetismul lor; în redactarea unora din scrierile sale filozofice a utilizat *Les ruines* — argument suficient de puternic pentru a proba nu numai că le-a parcurs, dar, mai mult, că le-a asimilat, considerîndu-le o componentă organică a propriilor concepții. A fost atras cu deosebire de materialismul scriitorului francez, convenabil gnoseologiei sale empiriste. Rămîne de văzut dacă i-a și tradus celebrul eseu.

Am luat în discuție șase manuscrise ce cuprind traducerea *Ruinelor*[10]: cinci dintre ele de la Bibliotcca Academiei Române și unul de la Biblioteca Centrală Universitară „M. Eminescu" din Iași. Titlul tuturor este același, exceptînd unele mărunte fonetisme: *Sfărîmările sau procetire asupra revoluțiilor împărățiilor*. Două manuscrise (B. A. R. mss. 2696 și 3154) se opresc la capitolul al 15-lea; unul (B.A.R. ms. 6021) la capitolul al 14-lea; alte două (B.A.R. ms. 6020 și B.C.U. Iași ms. III-49) la al 13-lea; ultimul (B. A.R. ms. 2502) cuprinde numai capitolele 15 - 22. Nici o copie nu indică numele traducătorului. Singure mss. 3154 și 2502 poartă mențiunea celui ce le-a copiat: Alecu (sau Alexandru de) Balica, precum și o dată: 1843. Despre acest Alecu de Balica istoria oferă prea puține date: în anii 1829 și 1830, făcea parte din comisia pentru combaterea ciumei; în 1844, era revizor la Departamentul Afacerilor Dinăuntru; în 1854, era secretar al Eforiei ora-

8. B. A. R. ms. 3154, p. 28—29.

9. Arhivele Statului Iași, *loc. cit.*, doc. nr. 274, f. 8 v.

10. Alte traduceri manuscrise ale *Ruinelor* nu au intrat în atenția noastră, fie pentru că autorul lor este cunoscut, fie pentru că sondajele efectuate le-au fixat o dată mai recentă. Cel dintîi care a afirmat că ms. III —49 de la Biblioteca Universității din Iași cuprinde traducerea lui Tăutu a fost Dan Simonescu. Cf. Dan Simonescu, *Manuscrisele literare din Biblioteca Universității „Cuza Vodă", Iași*, în „Scriptum", I, 1943, p. 37.

BDD-A1501 © 1972 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:23:27 UTC)

șului Iași, apoi membru și președinte supleant al aceleași Eforii.[11] A copiat cîteva din traducerile făcute din franceză de Alecu Beldiman, al cărui cunoscut apropiat, pare-se, era, iar în 1861, editează la Iași, pe cheltuială proprie, lungul poem al aceluiași — *Eteria*, salvîndu-l astfel de la uitare. Cum și în ce împrejurări a ajuns Alecu Balica în posesia textelor lui Beldiman, și, probabil, a celui din *Sfărîmări*, e greu, deocamdată, de spus. Singura certitudine rămîne pasiunea sa dezinteresată pentru dezvoltarea literaturii române. Copiat de el cu îngrijire și pricepere, ms. 3154 este împodobit de vignete cu diverse motive. Din discuție am eliminat ms. 2502, care diferă total de ms. 3154, atît ca mod de alcătuire a frazei, cît și ca lexic. Nu este exclus ca textul cuprins în el — capitolele 15-22 să fie tradus de Balica însuși în jurul anului 1840. Anticipînd concluziile acestei cercetări, se poate susține că mss. 2686, 3154, 6020, 6021 și III-49 conțin textul *Ruinilor* lui Volney tradus de Ionică Tăutu. O dată facută această afirmație, urmează a o dovedi prin compararea textului *Sfărîmărilor* cu scrierile, tipărite și manuscrise, ale comisului Tăutu, pentru a afla eventualele puncte comune. Și, cum se va constata, acesta sînt numeroase.

Se impune însă înregistrarea altui fapt. *Zidire politicii*, amintitul tratat al lui Tăutu, nu a fost terminat. A rămas, în schimb, o schiță a planului pe care probabil avea de gînd Tăutu să-l urmeze în cazul în care ar fi avut prilejul să-și sfîrșească scrierea. Comparîndu-l cu *Ruinele*, constatăm cu surprindere că unele formulări corespund, în linii generale, cîtorva titluri de capitole din lucrarea lui Volney.

| *SFĂRÎMĂRI* | *TĂUTU* |
|---|---|
| Starea firească a omului | Starea cé dintru început a omului |
| Începutul ocîrmuirilor | Începuturi a adunărilor soțietăților |
| Ideea de ocîrmuire | . . . . . |
| Mersul aceștii științi | . . . . . |
| **Piadica** cé mare a desăvîrșirii ei[12] | Stavila cé mare la desăvîrșire[13] |

*VOLNEY*

Etat originel de l'homme
Principes des sociétés
. . . . . .
. . . . . .
Le grand obstacle au perfectionnement

Corespondențele sînt evidente și dacă, prin absurd, se poate admite ideea unei simple coincidențe, argumentele următoare sînt în măsură să o înlăture.

11. Arhivele Statului Iași, Fond Secretariatul de Stat al Moldovei, Dosar nr. 2047 1855—1856, f. 36 r.—v.
12 B. A. R. ms. 3154, f. 7 r.
13. Arhivele statului Iași, *loc. cit.*, doc. nr. 370.
14. Volney, *op. cit.*, p. 16, 30.



BDD-A1501 © 1972 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:23:27 UTC)

Primul dintre ele se bazează pe următoarea constatare. La 28 ianuarie 1828, Ionică Tăutu începe a scrie unul din puținele eseuri filozofice din Moldova primei jumătăți a secolului trecut, al cărui subiect este expus pe larg în titlu : *Cercare împrotiva deiștilor, carii cred ființa unii dumnezăiri, dar tăgăduiesc dumnezăirea domnului Hristos și cele următoare legii lui cei sfinte ; și împrotiva materialiștilor carii tăgăduiesc nematerialimea și nemurirea sufletului și cele următoare aceștii mari dogme.* Lucrarea își propunea a dovedi că omul, comparat îndelung și amănunțit cu animalele, conform tradiției raționaliste din secolul al XVIII-lea, le depășește pe acestea în multe privințe, mai ales prin dobîndirea ideii de divinitate. Socotindu-l pe om o ființă „amfibie", deoarece trăiește și în lumea „fizicească" („materielnică"), dar și în lumea „sufletului" („nematerielnică"), Tăutu face dovada unui eclectism hrănit din belșug de filozofia luministă (Condillac, Voltaire, Rousseau, Montesquieu, Mirabeau) și de precursorii acestcia (Newton, Leibnitz, Locke), orientat către un empirism teologic mereu atent la consecințele sale practice. Mai accesibili comisului au fost vulgarizatorii luminismului, printre ei putînd fi socotit și Volney. Opera acestuia, *Les Ruines*, devenită celebră îndată după apariție și tradusă în multe limbi, l-a ajutat în scrierea unor paragrafe din *Cercarea* sa. Mai precis, este vorba de capitolul al șaselea, din care o parte trece în eseul amintit, sub o formă prea puțin prelucrată pentru a nu fi ușor recunoscută. „Dans l'origine, l'homme formé nu de corps et d'esprit, se trouva jeté au hasard sur la terre confuse et sauvage ; orphelin délaissé de la puissance inconnue qui l'avait produit, il ne vit point à ses côtés des êtres descendus de cieux pour l'avertir de besoins qu'il ne doit qu'à ses sens, pour l'instruire de devoirs qui naisent uniquement de ses besoins. Semblable aux autres animaux, sans expérience du passé, sans prévoyance de l'avenir, il erra au sein des forêts, guidé seulement et gouverné par les affections de sa nature ; par la douleur de la faim il fut conduit aux aliments et il pourvut à sa subsistence ; par les intempéries de l'air, il désira de couvrir son corps et il se fit des vêtements ; par l'atrait d'un plaisir puissant il s'approcha d'un être semblable à lui et il perpétua son espèce /.../ Oui, homme créateur, reçois mon hommage ! Tu as mesuré l'étendue des cieux, calculé la masse des astres, saisi l'eclair dans les nauges, dompté le mer et les orages, asservi tous les éléments."[15] Același capitol din *Sfărîmări* sună astfel :

„Dintru început, omul alcătuit gol de trup și de duh, s-au aflat aruncat în întîmplare asupra pămîntului, ce era amestecat și sălbatec. Sărăiman și părăsit de putința cé necunoscută care îl făcusă, el n-au văzut lîngă dînsul nici o ființă scoborîtă din ceriu care să-l înștiințăz de trebuințele cu care nu este datornic decît numai la sîmțirile lui, pentru ca să-l înveți datoriile ce nasc numai dintr-a sale nevoi. Ci asămine celorlalte dobitoace, fără ispită de vreme trecută și fără prevedere pentru vreme viitoare, el au rătăcit în sinul codrilor, povățuit numai și ocîrmuit de plecările naturii sale. Prin durerea foamei el au fost povățuit la mîncare și au luat aminte asupra gustării

[15]. *Ibidem*, p. 16.

BDD-A1501 © 1972 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:23:27 UTC)

sale ; prin neastîmpărările sale au poftit să-ș acopere trupul și ș-au făcut haine ; prin tragire unei plecări puternice, s-au apropiat de o ființă asămine lui și ș-au învecinicit feliul.[...] Așa, omule ziditoriu, priemești prinosul meu! Tu ai măsurat întinderea ceriurilor, ai socotit trupul și mărime stelilor, ai prins fulgerul în nouri, ai supus mare și furtunile și ai robit toate elementurile."[16]

Iată acum și textul lui Ionică, Tăutu :

„Din împrotivă, omul să vede ieșind din mîna firii lipsit de toate aceste înzăstrări. Feliul lui fiind întins asupra a mai toată fața globului, lăcuind mai toate climile și cu sîngele destul de simțitor pentru a nu puté răbda nici gerul, nici arșița, el însă să naște gol, fără nici o îmbrăcăminte firească ; mult mai slab decît cé mai mare parte din fiară, firea nu i-au dat nici o armă cu care să să poată apăra. Fără năstav, necunoscîndu-ș hrana, de cîte ori îș răpuné viața cercînd mîncărilc? Fără năstav și prunc, necunoscîndu-ș primejdiile, nici chipirile de a le fugi sau a le birui, de cîte ori este gioc elementurilor și pradă fiarălor? Așa dobitoacele au cîteva înzăstrări deosăbite, cu care ne întrec. Au năstavul, care este poate de multe ori pricină de rîvnă a mulți. Însă omul nu să mîhnească de această sărăcie a lui, ca nu este decît părută. Nu să plîngă nicidecît că Ziditoriul s-au arătat cătră dînsul zgîrcit cu asămine înzăstrări. Ci aruncînd asupra sa însuș o luare aminte adîncă, mîngîi-să și mai vîrtos bucuri-să că, născut neștiutor și fără năstav, este mai știutor decît toate alte vietăți și dascal tuturora. Că, născut gol, nu numai are toate îmbrăcămintile, dar știe încă a-ș face vară în mijlocul iernii. Născut fără arme, încît putem zice că Ziditoriul l-au pomăzuit a fi pre pămînt ființa păcii, el să face ființa sîngiurilor și are armele cele mai ucigașă. Calul fugar lăsat slobod n-ar călca în toată viața lui decît cîteva mile. Și omul cu mersul încet de cîte ori au încungiurat pămîntul ? Puțin făcut pentru apă, el străbate mărilc, înoată ocheanul. Încă mai puțin pentru aer, nu numai este stăpîn păsărilor, dar încă au prins fulgerul, au măsurat stelile."[17].

Cum s-a putut constata, paragraful al șaselea din *Cercetare* urmărește în general modul de argumentare al celui de al șaselea capitol din *Ruine*, intervenind doar cu cîteva exemple. Oricum, concluziile sînt identice : deși inferior animalelor prin constituția sa, omul a știut să depășească acest neajuns. Lauda adresată forțelor creatoare umane, care au supus natura, este exprimată de Tăutu în termeni foarte asemănători cu cei ai scriitorului francez, prin evocarea acelorași activități.

Dacă pînă acum am argumentat mai ales faptul că Tăutu a cunoscut foarte bine *Ruinele* lui Volney, care i-au influențat și concepțiile, rămîne de dovedit că traducerea *Sfărămărilor* i se datorează. În acest sens, juxtapunerea de mai sus oferă un argument elocvent și, concomitent, aduce în discuție problema expresiilor și sintagmelor comune între traducerea *Ruinelor* și scrierile comisului. Tocmai acestea vor fi prezentate în cele ce urmează. Este vorba de construcții caracteristice, utilizate în contexte

16. B. A. R. ms. 3154, p. 31—33.
17. Arhivele Statului Iași, *loc. cit.*, doc., nr. 286, f. 1 v. —2 r.

BDD-A1501 © 1972 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:23:27 UTC)

asemănătoare, întîlnite numai la cei doi termeni ai comparației (cifrele dintre paranteze indică, pe de o parte, pagina din *Sfărîmări*, pe de alta — numărul manuscrisului — prima cifră — și pagina — a doua cifră — din documentele rămase de la Ionică Tăutu).

| *SFĂRÎMĂRI* | *I. TĂUTU* |
|---|---|
| legătura îmbelor lor *aduceri* (29)<br>*aducerile* /.../ către lucrurile<br>cele *pre dinafară* (38)<br>*aducerile oamenilor* (89) | *aducerile pre dinafară* (273, 1 r.)<br>*aducerile* ce au *oamenii* (276, 4v)<br>*aducerile* ce are *omul* (277, 2v) |
| *în analoghie mărimii* lor (58) | *în analoghia mărimii* trupului (276,1ov.) |
| *anarhie opșteasc*ă (87) [18]. | *anarhie opșteasc*ă (277, 1 v.) [19]<br>*anarhia* cé *opșteasc*ă (277, 3 v.). |
| *a siguripsi buna pitrecire* (43) | cercarea chipurilor de *a-ș siguripsi buna pitrecire* (277,2 r., v.) |
| s-au statornicit între oameni o<br>fericită *cumpănă de puteri* (41) | pravilile firii au pentru temei<br>opștesc aceea ce să numește echilibru (équilibre), adecă *o cumpănă de puteri* (274,9r., 1ov.) |
| unde este *dezzicere* (16) [20]. | trebui ca ființa lui să fie păstrată, altfel ar fi o *dezzicere* (276, 3 r.)[21]<br>firea lucrurilor fără păstrare ar fi<br>o *dezzicere* (274,9r)<br>mișcarea fără voință slobodă ar fi<br>o *dezzicere* (274, 12 r.) etc. |
| și cînd au văzut *deszicere* (73)<br>cel de ușoară credință sufere<br>*deszicere* (103) | |
| dacă inima ta *este destoinică a* înțălegi (13) | atuncea *era omenirea destoinică să*<br>o înțăleagă (275,6 v.)<br>care limbă *este destoinică a* tălmăci 306,1 r.) |
| toată *dezvălire duhului* (37) | o desăvîrșită *dezvălire a duhului*<br>ominesc (277,2 r.) |
| iată *dricul* [fr. foyer] care au<br>stîrnit încuviințare Persepolii (27) | orașul de capital făcé mai tot<br>*dricul* grijilor ocîrmuirii (273,1r.) |
| *feliuri de întîmplări* (47) | *feliuri de întîmplări* (309,2 v) |
| să să facă o icoană de învățătură și<br>o *sămînță de fericire* (28) | le-au adus pravilile și *sămințile fericirii* (229,1 v.) |
| *omul*, alcătuit *gol* de trup (31) | *omul* însă să naște *gol* (273,8 v.) |
| *izvor* opștesc *a binelui și a răului*<br>(29)<br>*izvorul ticăloșiilor* (5) | *izvorul binelui și a răului* (299, 1 r.)<br>*izvorul rălilor* (229, 2 r.) |
| cumpărăturile bogaților *împerecheți* [fr. facétieux] (54) | un interesat are tovarăș un politic<br>*împărechet* (304, 1 v,) |

[18]. Volney, *op. cit.*, p. 28 : *anarchie générale.*

[19]. În text, Tăutu glosează expresia prin termenul francez corespunzător : *(anarchie générale.)*

[20]. Volney, *op. cit.*, p. 15 : *contradiction.*

[21]. În text, Tăutu glosează expresia prin termenul francez corespunzător : *(contradiction).*

BDD-A1501 © 1972 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:23:27 UTC)

| | |
|---|---|
| *împărecheții*, folosindu-să de nemulțămire duhurilor (21) | |
| *începătorii* [fr. chefs] unei nații (39) | dacă nu este *începător*, el poate fi totdeauna un pedaret (275, 8 v.) |
| s-au făcut de trebuință neapărată *începătorilor* (47) | dac-om avé noroc să avem *începători* precum ar trebui (229, 1 r.) |
| *începătorii* familiei (52) | voința *începătorului* (212, 5 v.) |
| *au făcut niște răli întrebuințări* (93) | *a făcut ră întrebuințare* (306, 1 v.) |
| *fire* prevăzitoare *înzăstrasă* inima omului (64) | vietăți /.../ *înzăstrate de fire* (273, 7 v) *firea o au înzăstrat* (ibidem). mîna *firii înzăstrează* pe muritori (306, 1 v.) |
| *au tras a me luare aminte* (69) *mi-au prins luarea aminte* (66) | minuni care nici *trag luarea aminte* a omului prost (274, 12 r,.) |
| *meșteșugul de a ocîrmui* (62) | *meșteșugul de a ocîrmui* (273,1r. ; 274, 1 r. ; 309, 2 v. etc.) |
| *mișcătorii* [fr. mobils] cei prisne și puternici (33) | cel întăi *mișcător* a tuturor putințelor (273,10 v.) |
| iubire de sine, veșnic *mișcătoriu* a tot omul (42) | |
| fiiștecare om, mișcat de un *năstav* puternic (42) | știința ce alte victăți nu au decît prin *năstav* (275,6 r.) |
| au stricat pînă și însuș *năstavul* fericirii (105) | Ziditoriul au dat la toate dobitoacele *năstavul* (286,2 r.) omul, născut neștiutor și fără *năstav* (ibidem) |
| *adînca lui* [a omului] *neștiință* (32) | omul să naște în cé mai *adîncă neștiință* (273,8 r.) |
| au căzut într-o *neștiință adîncă* (61) | rădică pre om din *adîncul neștiinții* (275,6 v.) |
| *Nu! Nu! Nicidecît!* (5, 19) | Nu! Nicidecît! (306, 1 v. ; 275, 9 r etc.) |
| armonie între *ocîrmuiți și ocîrmuitori* (61) | lungă vremi au fost *ocîrmuitori și ocîrmuiți* (274,3 r.) |
| elementurile *organizației omului* (98) | *organizația omului* (273,8 v. ; 275,6. ; 305,1 v. etc) |
| oamenii *ș-au aplecat duhul* (36) | nici unul nu *ș-au aplecat duhul* 29, 2r.) |
| *pravili vecinice* (18) *pravili opștești* (100) pravili aceleași purure în ființa lor *în toată vreme și în tot locul* (29) | *pravili vecinice și opștești în toată vreme și în tot locul* (274,8 v.) *pravilile firii* (275,4 v. ; 276,2 v. etc.) |
| *pravilile firii* (42, 51, 63 etc.) *isprava pravililor firii* (42) *pravelile* [...] călcate (65) | *isprava pravililor firii* (274, 7 r.) *prei vili* [...] *călcate* (275, 4 v.) |
| *prevedere* (*mai înainte vedere, prévoyance*) (32) | *prevedere (mai înainte vedere, pravoyance)* (217,1 ov.) |
| m-am lăsat în niște *adînci procitiri* (11) *adînci procitiri* (4) | *procitirea* lucrurilor ce fac fericire unei nații (229, 2 r.) care moldovan au făcut o *procetire adîncă* (229,2 v.) *adînci* și folositoare *procitiri* (286, 6 v.) |

BDD-A1501 © 1972 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:23:27 UTC)

| | |
|---|---|
| spuneț carii i-au fost mișcătorii și *răzoarăle* [fr. ressorts] (27) | cuvîntul *răzor* „resort“ apare foarte des în scrierile lui Tăutu (273, 9 r. ; 1 ov. ; 11 v. ; 275, 5 v. ; 1 ov. ; etc) |
| *rodurile ostenelilor* lui (19, 37, 41) | din *rodul ostenelilor* sale ar avé cîte ceva de prisos (277, 1 v.) |
| fieștecărcia fapte îi aduc *buna* sau *răua răsplătire* (29) | a purta cu dînsîle *buna răsplătire* (276,2 r.) |
| ele n-au luat *pentru regulă* decît gusturile (52) | ea are *pentru regulă* moralul staturilor (273,1 v.) |
| *sînguratecul* [fr. unique] și adevăratul ei pravăț (36) | *sînguratecă* urzală a naturii (306,1 v.) *sînguratecă* pricină (305,1 v.) răsturnare *sînguratecă* (232.1 v.) |
| fericire oamenilor în *stare de soțietate* (1) | *starea* lui *de soțietate* (275, 3 r.) răzoară a *stării de soțietate* (275, 5 v.) fericirea ori ticăloșia oamenilor în *starea societății* (299, 2 r.) |
| *a statornicit o rînduială* regulată de pricini (29) | *au statornicit această rînduială* (275,2 v. |
| mari *trupuri de nații* (99) | am puté alcătui *trup de nație* (229,1r.) |
| pravila *îngînării (să fac și eu aceea ce face altul* μίμησις *imitation)* (99) | *imitation*, μίμησις *care vra să zică a face ceea ce văd pre altul făcînd.* Cuvîntul *îngăimare* l-ar tălmăci întocma, dar din nenorocire obicciul au făcut ca să să ia numai spre rău (273,10 r.) *urmărirea* (*imitation*, μίμησις, *adecă a face ceea ce vede pre altul făcînd*) (ibidem) |
| *la* tine *rămîne a* le deosăbi (31) | *rămîne la* patrioți *a* priimi ori *a* zvîrli (229,5 v.) *rămîne la* dînsul *a* să sîli (275,8 v.) |
| și oare nu *este spre a-l* dobîndi *că* tu (20) | *este spre a* veni în faptă ră *că* fire (306,1 v.) |

Există evident și unele deosebiri. Datorate copistului Alecu Balica, cle constau mai mult în intervenții de ordin fonetic, nu lexical ori sintactic. Astfel, dacă Tăutu ortografiază constant *pănă* și *păn* „pînă”, Balica introduce un alt regionalism — *păr* ; pronumele *meu* îl transcrie foarte adesea *mieu* ; în unele cazuri adaugă -u. Neînțelegînd totdeauna textul copiat, îl redă cu aproximația autodidactului : „țesăturile cele moi a cazamirului“ (p. 5), pentru „les tissus moelleux de Cachemire“ din Volney (în manuscrisele lui Tăutu se întîlnește curent *cașmir*). Toate acestea nu alterează sensul și specificul originalului, ușor de recunoscut pentru cine a parcurs manuscrisele lui Tăutu. Construcția frazei este și ea particulară lui Tăutu ; din exemplele date pînă acum, lucrul acesta a reieșit cu oarecare claritate.

După toate faptele expuse pînă acum, este greu să se admită că traducătorul *Ruinelor* nu este Ionică Tăutu. Cît despre Alecu Balica, acesta a transcris fie manuscrisul original al lui Tăutu, fie o altă copie. Afirmația are în vedere numai ms. 3154. Celălalt, ms. 2502, copia aceluiași Balica, are la bază un alt text, în nici un caz al lui Tăutu. Aceasta înseamnă că, din *Ruine*, comisul a tradus numai primele 14 capitole — lucru explicabil prin

BDD-A1501 © 1972 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:23:27 UTC)

mai multe cauze, posibile și, eventual, convergente. În capitolele ce urmează, Volney intră în chestiuni oarecum de detaliu, care nu puteau interesa prea mult pe cititorul român din deceniul al treilea al secolului trecut. În al doilea rînd, aici se făceau afirmații cu care Tăutu nu putea fi de acord, ca, de pildă, aceea, radicală, privind apariția ideii de divinitate. În al treilea rînd, nu este exclusă nici ipoteza că Tăutu să nu fi avut timp să-și termine opera. Dar, cu aceasta, intrăm în discutarea altei probleme — data cînd a lucrat Ionică Tăutu la traducerea lui Volney. Pentru elucidarea acestei chestiuni este necesar să se țină seama, în lipsa altor fapte, de aspectul stilistic. Sub acest raport, în scrisul lui Tăutu se pot observa două epoci distincte : una pînă la 1824, adică pînă la plecarea sa din țară ; a doua — între 1825 — 1830 (perioada constantinopolitană). Tipice pentru cea dintîi sînt celebrele sale pamflete, pentru a doua — scrieri rămase pînă acum în manuscris. Fraza clară, bine cumpănită, acuratețea transpunerii în românește ne determină să încadrăm *Sfărîmările* în aceastâ a doua epocă. Un alt fapt vine să întărească supoziția noastră : cum s-a constatat, unele idei din *Ruine* au trecut în *Zidire politicii* și în *Cercare*, redactate în 1827 și respectiv în 1828. Funcția de secretar al capuchehaiei moldovenești de la Constatinopole nu era de natură să-i răpească prea mult timp și nici comisul nu o va fi onorat cu prea multă atenție, de vreme ce se plînge cunoscuților din țară că slujba nu-i place și că se simte cu „duhul tras afară" în ceea ce o privește. În schimb, a găsit timp suficient pentru citi și a scrie mult și substanțial. Nu este deci exclus ca acum, între 1825 și 1830, să fie tradus și *Ruinele*.

În țară, traducerea va fi ajuns o dată cu celelalte manuscrise ale sale, față de care, datorită caracterului ei, i se va fi acordat prioritate. Înclinațiile preromantice ale societății române din epoca imediat următoare lui 1830 găseau în lucrarea lui Volney un sprijin pe care traducerea lui Tăutu — ce va fi circulat multă vreme în manuscrisul original, de vreme ce prima copie datează din 1843 — îl întărea. O probează numărul mare de transcrieri, precum și faptul că unele din ele au trecut prin mîna multor personalități ale culturii române a vremii : Bolintineanu, Nicolae Istrati, poate Kogălniceanu și Alecu Russo, contribuind, prin promovarea unui optimism și a unui naturalism de esență luministă, la întărirea fundamentelor progresiste ale literaturii române moderne.

## IONICĂ TĂUTU, AUTEUR DE LA VERSION ROUMAINE DES „RUINES" DE VOLNEY

RÉSUMÉ

Oeuvre particulièrement connue aux écrivains roumains d'entre 1820—1850, *Les Ruines* de Volney, ont été traduites très tôt. Il semble que la première version ait été effectuée, entre 1825—1830, par l'écuyer Ionică Tăutu. Répandue par de nombreuses co-

BDD-A1501 © 1972 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:23:27 UTC)

pies manuscrites, elle a connu une large diffusion dans les milieux sociaux intéressés. L'original de la traduction de Tăutu ayant été perdu, les copies ultérieures ont négligé de mentionner le nom du traducteur. Depuis plus d'un siècle on savait que Tăutu avait traduit *Les Ruines*, mais on ne connaissait pas laquelle de ces traductions manuscrites répandues en Roumanie contiendrait sa version.

L'auteur de la présente étude essaie d'identifier le texte traduit par Tăutu, grâce aux particularités, surtout stylistiques, communes à un certain groupe de manuscrits et aux écrits de l'écrivain roumain.

BDD-A1501 © 1972 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:23:27 UTC)